Neapolis University

HEPHAESTUS Repository **http://hephaestus.nup.ac.cy**

School of Health Sciences Articles

2016

þÿ ¤ Á ¹ À » ® À ± ³ ¯ ´ ± : · ¤ ¿ Å Á º ¯ ± Ä ¿

þÿ • Á ½ Ä ¿ ³ ¬ ½ º ± ¹ · ” Í Ã ·

Klapsis, Antonis

þÿ ‘ £ ‘ • •

http://hdl.handle.net/11728/10974

Downloaded from HEPHAESTUS Repository, Neapolis University institutional repository

FOREIGN AFFAIRS
The Hellenic Edition

Απρίλιος - Μάιος 2016 · Τεύχος 39

Εκδίδεται από την ΑΣΑΠ ΕΠΕ
Λ. Αλεξάνδρας 91, 114 74 Αθήνα
Τηλ.: 2130 255 870, Fax: 2130 255 867
e-mail: info@foreignaffairs.gr
web: www.foreignaffairs.gr

ΠΛΗΡΩΜΕΝΟ ΤΕΛΟΣ Τακ. Γραφείου ΑΟ 142 Αριθμός Άδειας 1
ΕΛΤΑ Hellenic Post ΚΩΔΙΚΟΣ ΕΝΤΥΠΟΥ: 21-0049

ΕΚΔΟΤΗΣ-ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ Λουκάς Γ. Κατσώνης

ΣΥΜΒΟΥΛΟΣ ΕΚΔΟΣΗΣ Αλέξανδρος Πρίφτης
ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟΙ ΣΥΜΒΟΥΛΟΙ Ηλίας Ι. Κουσκουβέλης, Αλέξανδρος Μαλλιάς, Θεόδωρος Τσακίρης, Ιωάννης Κωτούλας, Δημήτρης Π. Σωτηρόπουλος, Γιώργος Τζογόπουλος
ΣΥΝΤΑΞΗ Αλεξάνδρα Κρητικού, Μόδεστος Σιώτος
ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΚΟ Βιβή Βουδούρη
ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΤΗΣ ΨΗΦΙΑΚΗΣ ΕΚΔΟΣΗΣ Χρήστος Ζιάκης

ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ MARKETING Νάντια Γεωργίου

ΝΟΜΙΚΟΙ ΣΥΜΒΟΥΛΟΙ Σοφία Νικολάου & Συνεργάτες Δικηγορική Εταιρεία, Πατριάρχου Ιωακείμ 6, 106 74 Αθήνα, Τηλ.: 210 3605987

ΕΚΤΥΠΩΣΗ ΠΕΔΙΟ ΕΚΔΟΤΙΚΗ ΑΕ, ΤΗΛ.: 210-3390204
ΔΙΑΝΟΜΗ Άργος ΑΕ Πρακτορείο Εφημερίδων και Περιοδικών Ελληνικού Τύπου

Χειρόγραφα προς δημοσίευση μπορούν να αποστέλλονται στη διεύθυνση: Λ. Αλεξάνδρας 91, 114 74, Αθήνα ή με ηλεκτρονικό τρόπο στην ηλεκτρονική διεύθυνση editor@foreignaffairs.gr. Η Σύνταξη θα λάβει υπόψη της κάθε κείμενο αλλά δεν αναλαμβάνει την υποχρέωση της δημοσίευσής του. Κάθε τυχόν πρόσθετο υλικό θα επιστρέφεται μέσω ταχυδρομείου.

Απαγορεύεται η αναδημοσίευση, αναπαραγωγή, ολική, μερική ή περιληπτική, κατά παράφραση ή διασκευή απόδοση του περιεχομένου του εντύπου με οποιονδήποτε τρόπο, μηχανικό, ηλεκτρονικό, φωτοτυπικό, ηχογράφησης ή άλλον, χωρίς προηγούμενη γραπτή άδεια του εκδότη, σύμφωνα με το Νόμο 2121/1993 και κανόνες Διεθνούς Δικαίου που ισχύουν στην Ελλάδα.

FOREIGN AFFAIRS

Απρίλιος - Μάιος 2016 · Τεύχος 39

ΑΡΘΡΑ

Προς νέα επέμβαση στη Λιβύη 11
Επίλογος ή Νέος Πρόλογος;
Αλέξανδρος Π. Μαλλιάς

Τριπλή παγίδα 16
Η Τουρκία του Ερντογάν και η Δύση
Πανιελής Σκλιάς και Αντώνης Κλάψης

Γιατί θα αποτύχει η Ευρωπαϊκή Ολοκλήρωση 24
Η αντιστροφή της πυραμίδας
Παναγιώτης Α. Καράμπελας

Ανισότητα και παγκοσμιοποίηση 36
Πώς οι πλούσιοι γίνονται πλουσιότεροι καθώς οι φτωχοί καλύπτουν την απόσταση
François Bourguignon

Η παράτυπη μετανάστευση στην Ευρώπη 44
Τα προβλήματα ασφαλείας των Ευρωπαίων και των μεταναστών
Χρήστος Νίκας και Δημήτριος Ασπάσιος

Τριπλή παγίδα

Η Τουρκία του Ερντογάν και η Δύση

Παντελής Σκλιάς και Αντώνης Κλάψης

Για δεκαετίες η Τουρκία εθεωρείτο ο πιο σημαντικός και αξιόπιστος σύμμαχος της Δύσης στην Μέση Ανατολή ανάμεσα στα μουσουλμανικά κράτη της περιοχής. Αυτή η αντίληψη παρέμεινε σταθερή τόσο στην περίοδο του Ψυχρού Πολέμου, κατά την διάρκεια του οποίου εντάχθηκε στο ΝΑΤΟ (1952) και έγινε συνδεδεμένο μέλος της Ευρωπαϊκής Οικονομικής Κοινότητας (1963), όσο και στα πρώτα μεταψυχροπολεμικά χρόνια[1]. Η περίπτωση της Τουρκίας προσλαμβανόταν από τους περισσότερους Δυτικούς ιθύνοντες ως εξαιρετική, καθώς αποτελούσε την μοναδική μουσουλμανική χώρα που εμφανιζόταν να έχει ενστερνιστεί τις περισσότερες από τις θεμελιώδεις αξίες της κοινοβουλευτικής δημοκρατίας – αν και παρεκβάσεις από αυτή την πορεία δεν ήταν σπάνιες ως αποτέλεσμα των παρεμβάσεων των ενόπλων δυνάμεων στην τουρκική πολιτική ζωή. Έτσι, στα μάτια πολλών Δυτικών η Τουρκία αποτελούσε το πρότυπο για την επέκταση του δημοκρατικού μοντέλου στα αραβικά κράτη της Μέσης Ανατολής.

Ωστόσο, μετά την άνοδο στην εξουσία το 2002 του Κόμματος Δικαιοσύνης και Ανάπτυξης του Ρετζέπ Ταγίπ Ερντογάν, έχει υπάρξει μια σταδιακή αλλά σημαντική στροφή στον διεθνή προσανατολισμό της Άγκυρας. Ο Ερντογάν και οι συνεργάτες του τάχθηκαν υπέρ της υιοθέτησης μιας πιο ευέλικτης και ενεργητικής εξωτερικής πολιτικής: Οι απόψεις και οι θεωρίες του Αχμέτ Νταβούτογλου έπαιξαν σημαντικό ρόλο προς αυτή την κατεύθυνση[2]. Στόχος αυτής της νέας εξωτερικής πολιτικής ήταν η ανάδειξη της Τουρκίας σε μείζονα δύναμη όχι μόνο στο περιφερειακό επίπεδο της Μέσης Ανατολής, αλλά και στην ευρύτερη ευρασιατιακή ή ακόμα και στην παγκόσμια κλίμακα. Λόγω του ισλαμιστικού του υπόβαθρου, ο Ερντογάν ήθελε να δει την Τουρκία να καθίσταται ηγέτιδα του μουσουλμανικού κόσμου. Οι επιτυχίες της κυβέρνησής του στον οικονομικό τομέα, όπως εύγλωττα αποτυπώθηκαν στην σημαντική αύξηση του τουρκικού ΑΕΠ (βλ. Πίνακα 1), διευκόλυναν τα φιλόδοξα σχέδιά του στην εξωτερική πολιτική.

Ο **ΠΑΝΤΕΛΗΣ ΣΚΛΙΑΣ** είναι καθηγητής στο Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου, Διευθυντής του Κέντρου Διεθνούς και Ευρωπαϊκής Πολιτικής Οικονομίας και Διακυβέρνησης.
Ο **ΑΝΤΩΝΗΣ ΚΛΑΨΗΣ** είναι διδάσκων στο Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο, Επιστημονικός Συντονιστής του Κέντρου Διεθνούς και Ευρωπαϊκής Πολιτικής Οικονομίας και Διακυβέρνησης.

Πίνακας 1
ΑΕΠ Τουρκίας (σε δισ. δολάρια ΗΠΑ)

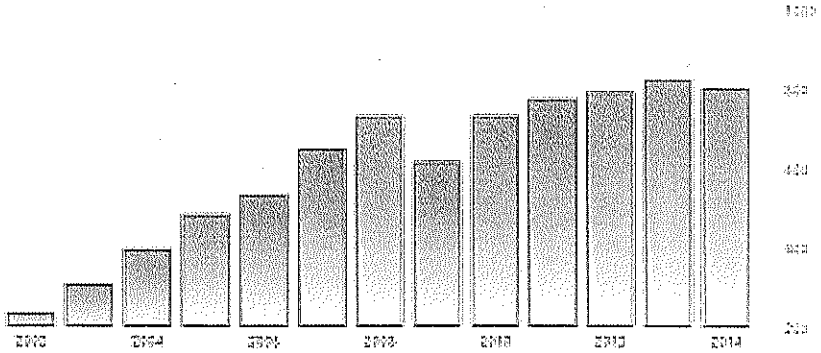

Πηγή: www.tradingeconomics.com / Παγκόσμια Τράπεζα

Με αυτά τα δεδομένα, ο φιλοδυτικός προσανατολισμός της τουρκικής εξωτερικής πολιτικής έμοιαζε απόλυτα διασφαλισμένος. Όμως αυτή η εντύπωση βασιζόταν πάνω σε τρεις απατηλές υποθέσεις.

Πρώτον, ο Ερντογάν εφάρμοζε μια οικονομική πολιτική, η οποία αφενός γινόταν αντιληπτή στη Δύση ως φιλελεύθερη, και αφετέρου δημιουργούσε μια νέα δυτικόστροφη ελίτ. Ωστόσο, το «οικονομικό θαύμα» του Ερντογάν είχε εγγενείς περιορισμούς, οι οποίοι αποτυπώνονται, για παράδειγμα, στις ισχυρές πιέσεις που δέχεται η τουρκική λίρα (βλ. Πίνακα 2). Ταυτόχρονα, η δυτικόστροφη πλούσια ελίτ δεν αποτελούσε παρά ένα ελάχιστο κλάσμα του συνολικού πληθυσμού, ο οποίος στην μεγάλη του πλειοψηφία δεν καρπώθηκε τα οικονομικά οφέλη. Το γεγονός αυτό αντανακλάται και στην εκλογική γεωγραφία. Οι πλουσιότερες και πιο κοσμικές δυτικές τουρκικές επαρχίες στις ακτές του Αιγαίου δεν υποστηρίζουν το Κόμμα Δικαιοσύνης και Ανάπτυξης. Αντίθετα, το κόμμα του Ερντογάν επικρατεί με μεγάλη διαφορά στο εσωτερικό της Ανα-

Πίνακας 2
Ισοτιμία ευρώ/τουρκικής λίρας

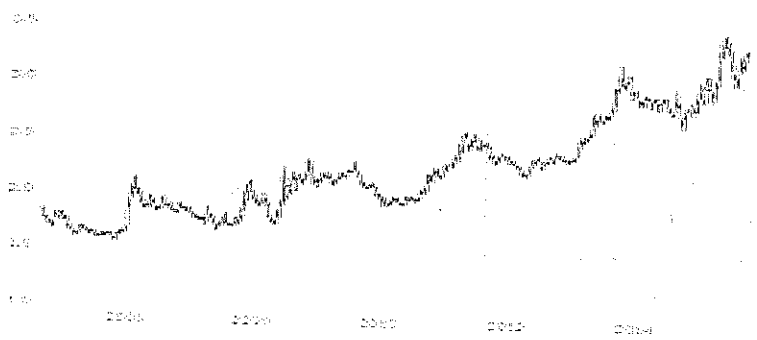

Πηγή: Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα

τολίας, με εξαίρεση τις κουρδικές επαρχίες, όπου πλειοψηφούν κουρδικοί κομματικοί σχηματισμοί (πιο πρόσφατα το Λαϊκό Δημοκρατικό Κόμμα, HDP). Η εκλογική βάση του Ερντογάν ήταν και παραμένει το πιο συντηρητικό και προσκολλημένο στο Ισλάμ κομμάτι του τουρκικού λαού.

Δεύτερον, η επιτυχία του Ερντογάν έγινε ευμενώς δεκτή από την Δύση ως πρότυπο μιας μουσουλμανικού τύπου δημοκρατίας, η οποία ενδεχομένως θα μπορούσε να εξαχθεί και σε άλλες χώρες της Μέσης Ανατολής. Όμως, στην πραγματικότητα, ο Ερντογάν έχτιζε ένα προσωποπαγές ημιαυταρχικό καθεστώς ποδηγετούμενης δημοκρατίας, όπου οι παραβιάσεις ανθρωπίνων δικαιωμάτων, η απόπειρα χειραγώγησης των μέσων μαζικής ενημέρωσης, ο περιορισμός της ελευθερίας του λόγου, η προσπάθεια κατάπνιξης κάθε φωνής αμφισβήτησης και η βίαιη καταστολή αντικυβερνητικών εκδηλώσεων (όπως για παράδειγμα στην περίπτωση των διαδηλώσεων στην πλατεία Ταξίμ), είναι καθημερινά φαινόμενα[3].

Τρίτον, από γεωπολιτική άποψη, κυριάρχησε το δόγμα Νταβούτογλου για μηδενικά προβλήματα με τους γείτονες της Τουρκίας. Με δεδομένα την ισχυρή οικονομία της και το μουσουλμανικό προφίλ του Ερντογάν, η σημασία της Άγκυρας ως συμμάχου της Δύσης στην Μέση Ανατολή ενισχυόταν. Ωστόσο, ο Ερντογάν επιδίωκε

την δρομολόγηση μιας νεο-οθωμανικού τύπου εξωτερικής πολιτικής, η οποία θα ξαναέδινε στην Τουρκία ρόλο τοπικού ηγεμόνα. Όπως ήταν φυσικό, αυτή η τάση οδήγησε γρήγορα σε σύγκρουση με άλλα κράτη της περιοχής. Η αποτυχία της πολιτικής Ερντογάν συνοψίστηκε στην επιδείνωση των σχέσεων τόσο με το Ισραήλ με αφορμή την υπόθεση πλοίου Μαβί Μαρμαρά το 2010, όσο και με τα αραβικά κράτη[4].

Μέσα σε αυτό το πλαίσιο, ο φιλοδυτικός προσανατολισμός της Τουρκίας άρχισε σταδιακά να γίνεται λιγότερο σταθερός. Η σημασία των ισλαμικών καταβολών του Ερντογάν αποδείχθηκε καθοριστική στον τρόπο με τον οποίο αντιμετώπισε την Αραβική Άνοιξη. Η τουρκική κυβέρνηση υποστήριξε ανοιχτά τα ισλαμιστικά κινήματα, όπως εκείνο των Αδελφών Μουσουλμάνων στην Αίγυπτο. Η ανατροπή του Μοχάμεντ Μόρσι το καλοκαίρι του 2013 κόστισε σημαντικά στην τουρκική εξωτερική πολιτική, καθώς η Άγκυρα βρέθηκε αποξενωμένη από τη νέα αιγυπτιακή κυβέρνηση[5].

Ακόμα χειρότερα, η Τουρκία διατήρησε μια διακριτική στάση έναντι της δημιουργίας του Ισλαμικού Κράτους στο Ιράκ και στη Συρία. Η Άγκυρα το αντιμετώπισε με αρκετή συμπάθεια, όχι τόσο λόγω του θρησκευτικού του υπόβαθρου, αλλά κυρίως ως αποτελεσματικό μέσο μείωσης της επιρροής των Κούρδων στις επαρχίες του Ιράκ και της Συρίας που γειτνιάζουν με τα τουρκικά σύνορα. Κατά την αντίληψη της τουρκικής ηγεσίας, το Ισλαμικό Κράτος ήταν σαφώς προτιμότερο από την δημιουργία ενός οιονεί ανεξάρτητου κουρδικού κράτους είτε στο Ιράκ είτε στην Συρία (είτε ακόμα χειρότερα και στις δύο), διότι ένα τέτοιο κράτος ήταν σχεδόν βέβαιο ότι θα άνοιγε την όρεξη των Κούρδων της Τουρκίας. Ωστόσο, τα τουρκικά συμφέροντα έρχονταν συχνά σε πλήρη αντίθεση με εκείνα της Δύσης. Αποτέλεσμα αυτής της αντίφασης, υπήρξε η υιοθέτηση μιας αμφίσημης πολιτικής από την πλευρά της Άγκυρας. Έτσι, φαινομενικά η Τουρκία εν μέρει συντάσσεται με την Δύση στον αγώνα εναντίον του Ισλαμικού Κράτους, επιτρέποντας, για παράδειγμα, σε αμερικανικά πολεμικά αεροσκάφη να επιχειρούν εναντίον του από βάσεις που βρίσκονται σε τουρκικό έδαφος. Όμως την ίδια στιγμή, η τουρκική αεροπορία βομβαρδίζει σχεδόν αποκλειστικά θέσεις των Κούρδων μαχητών στην Συρία, μολονότι είναι γνωστό ότι οι Κούρδοι αποτελούν τους πιο σημαντικούς αντίπαλους του Ισλαμικού Κράτους στην περιοχή: Με αυτόν τον τρόπο, η τουρκική κυβέρνηση στην πράξη υποσκάπτει την

στρατηγική της Δύσης[6].

Η στάση της Τουρκίας στο προσφυγικό/μεταναστευτικό ζήτημα δημιουργεί επίσης τριβές με τα Δυτικά κράτη και ιδιαίτερα με εκείνα της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Εξαιτίας του συνεχιζόμενου πολέμου στην Συρία, εκατομμύρια πρόσφυγες έχουν συρρεύσει στο τουρκικό έδαφος. Οι περισσότεροι από αυτούς επιδιώκουν να προωθηθούν προς χώρες της κεντρικής και της βόρειας Ευρώπης, όπου ελπίζουν ότι θα μπορέσουν να βελτιώσουν τις συνθήκες διαβίωσής τους. Δεδομένων των περιστάσεων, ο δρόμος που αναγκαστικά επιλέγουν περιλαμβάνει την διέλευση του Αιγαίου: Με ενδιάμεσο σταθμό κάποιο από τα ελληνικά νησιά, οι πρόσφυγες κατευθύνονται στην συνέχεια προς τα σύνορα της Ελλάδας με την ΠΓΔΜ και από εκεί προς τους τελικούς προορισμούς τους. Εκμεταλλευόμενοι την ευνοϊκή συγκυρία που προκύπτει λόγω της προσφυγικής κρίσης, το ίδιο δρομολόγιο επιχειρούν να ακολουθήσουν και πολλές χιλιάδες παράτυποι μετανάστες. Εκείνο που συστηματικά κάνει η Τουρκία εδώ και αρκετούς μήνες είναι να αφήνει ανοιχτή την στρόφιγγα της ροής προσφύγων και μεταναστών προς την Ελλάδα. Η Άγκυρα χρησιμοποιεί αυτήν την ροή ως διαπραγματευτικό όπλο για την αναβάθμιση της σημασίας της, αλλά και για την εξασφάλιση ωφελημάτων σε οικονομικό και πολιτικό επίπεδο (όπως, για παράδειγμα, συνέβη με την συμφωνία στην οποία κατέληξε τον Νοέμβριο του 2015 με την Ευρωπαϊκή Ένωση και η οποία προβλέπει την χορήγηση οικονομικής ενίσχυσης συνολικού ύψους 3 δισ. ευρώ από την πρώτη προς την δεύτερη, με παράλληλο άνοιγμα κεφαλαίων στις ενταξιακές διαπραγματεύσεις της Τουρκίας). Μολονότι είναι μάλλον απίθανο ο Ερντογάν να επιδιώκει πράγματι την πλήρη ένταξη της Τουρκίας στην Ευρωπαϊκή Ένωση (κάτι που, έτσι κι αλλιώς, είναι πρακτικά αδύνατο λόγω των ισχυρών αντιδράσεων στο εσωτερικό της τελευταίας), είναι σαφές ότι επιθυμεί να αποκομίσει τα μέγιστα δυνατά οφέλη από την προσφυγική και μεταναστευτική κρίση.

Παράλληλα, οι εν εξελίξει διαπραγματεύσεις για το Κυπριακό ανάμεσα στον πρόεδρο της Κυπριακής Δημοκρατίας Νίκο Αναστασιάδη και τον ηγέτη των Τουρκοκυπρίων Μουσταφά Ακιντζί, είναι πιθανό να θέσουν την Τουρκία ενώπιον του διλήμματος εάν θα συναινέσει στην επίλυση του προβλήματος ή όχι. Είναι προφανές ότι χωρίς την έγκριση της Άγκυρας, καμία συμφωνία δεν μπορεί να εφαρμοστεί, έστω κι αν αυτή έχει

REUTERS/Yuri Gripas

Ο Τούρκος πρόεδρος Ταγίπ Ερντογάν με την σύζυγό του Εμινέ φθάνουν στην βάση Άνιρους έξω από την Ουάσινγκτον, στις 29 Μαρτίου 2016, για να παραστεί στην Σύνοδο για την Πυρηνική Ασφάδεια.

γίνει αποδεκτή από τους Τουρκοκύπριους. Από αυτή την άποψη, είναι βέβαιο ότι εκείνο που θα προτάξει η κυβέρνηση Ερντογάν είναι η εξυπηρέτηση των στρατηγικών συμφερόντων της Τουρκίας, ακόμα κι αν κάτι τέτοιο συνεπάγεται τον τορπιλισμό μιας λύσης που θα έχει την υποστήριξη της διεθνούς κοινότητας.

Στο ευρύτερο γεωπολιτικό πεδίο, η νεο-αυτοκρατορική εξωτερική πολιτική του Ερντογάν φέρνει την Τουρκία σε αντιπαράθεση με την Ρωσία. Οι σχέσεις ανάμεσα στην Άγκυρα και στην Μόσχα διέρχονται εδώ και καιρό περίοδο κρίσης. Η κατάρριψη ρωσικού πολεμικού αεροσκάφους από την τουρκική αεροπορία τον Νοέμβριο του 2015 όξυνε ακόμα περισσότερο την ένταση ανάμεσα στις δύο πλευρές, απειλώντας να οδηγήσει σε πλήρη ρήξη, με απρόβλεπτες συνέπειες. Έστω κι αν η κλιμάκωση της κρίσης προς το παρόν έχει αποφευχθεί, η ανοιχτή ψυχρότητα που επικρατεί στις ρωσοτουρκικές σχέσεις απειλεί ταυτόχρονα να επιδεινώσει τις σχέσεις της Δύσης με την Μόσχα.

Ίσως ο Ερντογάν να ένιωσε ανήσυχος όταν το περασμένο καλοκαίρι το Ιράν δέχτηκε να υπογράψει διεθνή συμφωνία για τον έλεγχο του πυρηνικού του προγράμματος, σε αντάλλαγμα για την άρση του οικονομικού εμπάργκο που εδώ και πολλά χρόνια είχε επιβληθεί στην Τεχεράνη. Αυτή η συμφωνία, εάν εφαρμοστεί ομαλά και αποτελέσει το πρώτο αποφασιστικό βήμα για την έξοδο του Ιράν από την απομόνωση (κάτι που ήδη συμβαίνει), είναι βέβαιο ότι θα αλλάξει άρδην τα γεωπολιτικά δεδομένα στην ευρύτερη περιοχή της Μέσης Ανατολής. Σε αυτή την περίπτωση, ένας νέος περιφερειακός ανταγωνιστής θα εμφανιστεί απέναντι στην Τουρκία, με αποτέλεσμα την μείωση του ειδικού βάρους της Άγκυρας σε διεθνές επίπεδο.

Το ερώτημα που προκύπτει από την ανάλυση που προηγήθηκε είναι εάν ο Ερντογάν επιχειρεί συνειδητά να απομακρύνει συνειδητά την Τουρκία από την Δύση. Σε πολλές περιπτώσεις το έχει κάνει, υπό την έννοια ότι πήρε θέσεις ή προχωρεί σε ενέργειες (είτε ανοιχτά, είτε στο παρασκήνιο), οι οποίες βρίσκονται σε αντίθεση με τα συμφέροντα της Δύσης. Ο αυξανόμενος αυταρχισμός του στο εσωτερικό, σε συνδυασμό με τους νεο-οθωμανικούς οραματισμούς του, αποτελούν πρόσθετα επιβαρυντικά στοιχεία. Επομένως, ένα νέο ερώτημα γεννάται: Θα συνεχίσει αυτή την πορεία ή θα ανακρούσει πρύμνα; Η μέχρι τώρα πολιτεία του συνηγορεί υπέρ της πρώτης εκδοχής. Εκείνο που είναι βέβαιο είναι ότι η αρχική αντίληψη της Δύσης πως η περίπτωση Ερντογάν θα μπορούσε να χρησιμοποιηθεί ως εξαγώγιμο πρότυπο ήπιας ισλαμοκεντρικής δημοκρατίας, αποδείχθηκε εσφαλμένη και παραπλανητική.

ΠΑΡΑΠΟΜΠΕΣ:

[1] Bruce R. Kuniholm, "Turkey and the West", Foreign Affairs, Vol. 70, No. 2 (1991), σσ. 34-48.

[2] Αχμέτ Ντιβούτογλου, Το στρατηγικό βάθος. Η διεθνής θέση της Τουρκίας (Αθήνα: Ποιότητα, 2010).

[3] Human Rights Watch, Turkey's human rights rollback. Recommendations for reform (Washington DC: Human Rights Watch, 2014).

[4] M. Sheharyar Khan, "The transformation of Turkish foreign policy towards the Middle East", Policy Perpsectives, Vol. 12, No. 1 (2015), σσ. 31-50.

[5] Ahmet T. Kuru, "Turkey's failed policy toward the Arab Spring: Three levels of analysis", Mediterranean Quarterly, Vol. 26, No. 3 (2015), σσ. 94-116.

[6] Till F. Paasche & Michael M. Gunter, "Revisiting Western Strategies against the Islamic State in Iraq and Syria", The Middle East Journal, Vol. 70, No. 1 (2016), σσ. 9-29.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ:

-Ντιβούτογλου, Αχμέτ, Το στρατηγικό βάθος. Η διεθνής θέση της Τουρκίας (Αθήνα: Ποιότητα, 2010).
-Human Rights Watch, Turkey's human rights rollback. Recommendations for reform (Washington DC: Human Rights Watch, 2014).
-Kuniholm, Bruce R.; "Turkey and the West", Foreign Affairs, Vol. 70, No. 2 (1991), σσ. 34-48.
-Kuru, Ahmet T., "Turkey's failed policy toward the Arab Spring: Three levels of analysis", Mediterranean Quarterly, Vol. 26, No. 3 (2015), σσ. 94-116.
-Paasche, Till F. & Michael M. Gunter, "Revisiting Western Strategies against the Islamic State in Iraq and Syria", The Middle East Journal, Vol. 70, No. 1 (2016), σσ. 9-29.
-Sheharyar Khan, M., "The transformation of Turkish foreign policy towards the Middle East", Policy Perpsectives, Vol. 12, No. 1 (2015), σσ. 31-50.